

Lekce 12

Třetí deklinace – 1. část

Řím 8,9: ὑμεῖς οὐκ ἐστε ἐν σαρκὶ ἀλλὰ ἐν πνεύματι

– Vy však nejste v těle, ale v duchu.

Mt 16,17: ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· Μακαριος εἶ, Σίμων Βαριωνα, ὅτι σαρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκαλύψεν σοὶ ἀλλ' ὁ πατήρ μου.

– Ježíš řekl: Blahoslavený jsi, Šimone synu Jonášův, protože ti [to] nezjevilo tělo a krev, ale můj Otec.

Sk 2,17: λέγει ὁ Θεός· Ἐκχεῶ ἀπο τοῦ πνεύματος μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, καὶ προφητευσουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν καὶ αἱ θυγατέρες ὑμῶν.

– Bůh říká: „Vyliju ze svého ducha na každé tělo a vaši synové a vaše dcery budou prorokovat.“

Žádné z podtržených podstatných jmen v těchto pasážích nemá koncovky, které bychom očekávali. σαρκὶ a πνεύματι musí být v dativu (s nímž se spojuje předložka ἐν); σαρξ, αἷμα a πατήρ jsou v nominativu (protože jsou podměty); τοῦ před πνεύματος ukazuje, že je to genitiv; podobně θυγατέρες musí být nominativ (s αἱ). Toto všechno poukazuje na to, že existuje další skupina podstatných jmen, adjektiv a zájmen s odlišnou sadou koncovek.

12.1 Podstata 3. deklinace

Všechna podstatná a přídavná jména, která jsme se dosud naučili, tvoří jednu velkou skupinu, která má koncovky buď totožné s koncovkami ἀγαθος, nebo jim velmi podobné. Tradiční terminologie rozděluje tuto skupinu na podstatná jména 1. a 2. deklinace (viz část 8.3.4), ale v zásadě tvoří jednu skupinu.

V této skupině můžete získat kmen z nominativu a pak k němu přidávat další koncovky. Tak např. θεος má kmen θε-, k němuž můžeme přidávat koncovky θε-ος, θε-ου, θε-ω, θε-ον atd.

Nyní se potřebujeme naučit jinou skupinu podstatných a přídavných jmen a zájmen známou jako 3. deklinace.

3. deklinace má několik charakteristických rysů:

- Maskulinum a femininum jsou stejná; neutrum je jim podobné.¹
- Nominativ singuláru je nepravidelný – netvoří se z kmene a koncovky, ačkoli všechny ostatní koncovky ano.²
- Protože nominativ je nepravidelný:
 - pro 3. deklinaci se musíte naučit jak nominativ, tak genitiv (jako tvar, z něhož lze odvodit kmen)
 - žádná koncovka nenaznačuje, že slovo patří k 3. deklinaci tím způsobem, jako tomu bylo až dosud, totiž že se koncovka na -ος se vždy skloňovala jako λογος. Vskutku, krása 3. deklinace spočívá v její schopnosti poradit si se slovy, ať je jejich nominativ jakýkoli.

Tyto rysy platí pro celou skupinu 3. deklinace. V této kapitole se naučíme standardní skloňování slov 3. deklinace (tedy těch, jejichž kmen je zakončen souhláskami). Lekce 13 se bude zabývat těmi slovy, jejichž kmen je zakončen na samohlásky.

12.2 Podstatná jména mužského a ženského rodu s kmeny zakončenými souhláskou

Koncovky jsou následující:

	sg.	pl.
N. ³	různý	-ες
G.	-ος	-ων
D.	-ι	-σιν ⁴
A.	-α	-ας

¹

²

³ Vokativ je totožný s nominativem.

⁴ Nebo -σι (v je fakultativní), ačkoli tvar s v je běžnější.

Poznámky

- Vcelku neexistuje spojení mezi těmito koncovkami a koncovkami 1. a 2. deklinace, ačkoli koncovka *genitivu plurálu* -ων je stejná.
- Dávejte pozor na koncovky, které se ve 3. deklinaci používají odlišně než v 1. a 2. deklinaci:

	3. deklinace	1./2. deklinace
-ος	G. sg.	N. sg. m.
-α	A. sg. (m./f.)	N./A. pl. n. (nebo N. sg. ἡμερα)
-ας	A. pl. (m./f)	A. pl. f. (nebo G. sg. od ἡμερα)

Kmen, k němuž se tyto koncovky připojují, se získá odstraněním koncovky -ος z genitivu singuláru příslušného slova (který se proto třeba učit spolu s tvarem nominativu; lze ho najít ve slovníku).

Např., „hvězda“ je ἀστηρ, ἀστερος, a proto kmen je ἀστερ-.

Skloňuje se proto následovně:

	sg.	pl.
N.	ἀστηρ	ἀστερες
G.	ἀστερος	ἀστερων
D.	ἀστερι	ἀστερσιν
A.	ἀστερα	ἀστερας

12.2.1 Poznámka ohledně dativu plurálu

Protože koncovka pro dativ plurálu je -σιν, σ bude následovat bezprostředně po souhlásce, jíž je zakončen kmen slova. Tehdy podobně, jako se děje u sloves (část 6.6), dojde ke spojení σ a koncové souhlásky. Jejich kombinace budou stejné jako v případě futura a aoristu sloves.

Důležitá gramatika

π, β, φ + σιν → ψιν

τ, δ, θ, ν + σιν → σιν

κ, γ, χ + σιν → ξιν

Např.

„maso/tělo“ je σαρξ, σαρκος, a proto dativ plurálu je σαρξιν;

„dítě“ je παις, παιδος, a proto dativ plurálu je παισιν.

Kromě toho může docházet k nepatrným změnám na zvuku hlásek uvnitř slova. To se děje podle standardního vzoru pro ta slova, jejichž kmeny jsou zakončené na -εντ a -οντ, a pak příležitostně i u jiných slov.

εντ + σιν → εισιν

οντ + σιν → ουσιν

např. „vládce“ je ἄρχων, ἄρχοντος, a proto dativ plurálu je ἄρχουσιν.

12.2.2 Skupina slov souvisejících s rodinou

otec πατηρ, πατρος

matka μητηρ, μητρος všechny sledují tentýž nepatrně nepravidelný vzor

dcera θυγατηρ, θυγατρος

	sg.	pl.
N.	πατηρ	πατερες
G.	πατρος	πατρων
D.	πατρι	πατρασιν
A.	πατερα	πατερας

Všimněte si ε, které je někdy součástí kmene, a někdy ne. Také α v dativu plurálu. πατηρ (samotné) má také nepravidelný vokativ πατερ.

Cvičení 12.2

Udělejte rozbor následujících slov

1. σωτηρος

3. ἐλπιδι

5. νυκτα

7. χειρσιν

2. ἄρχοντες

4. μητρων

6. σαρκος

8. Σιμωνα

Dejte slova do uvedené formy

(Abyste zjistili genitiv, budete se muset podívat do seznamu slovíček na konci lekce.)

9. ἄνηρ, genitiv plurálu

10. γυνή, dativ plurálu

11. πους, akuzativ singuláru

12. χεῖρ, akuzativ plurálu

13. σαρξ, dativ singuláru

14. χάρις, genitiv singuláru

15. θυγάτηρ, nominativ plurálu

16. αἰών, dativ plurálu

12.3. Podstatná jména středního rodu s kmenem zakončeným na souhlásku

Tato podstatná jména sledují vzor velmi podobný podstatným jménům mužského a ženského rodu:

	sg.	pl.
N.	různý	-α
G.	-ος	-ων
D.	-ι	-σιν (nebo -σι)
A.	totožný s N.	totožný s N.

Jediný rozdíl je, že jako u všech neuter akuzativ je stejný jako nominativ a nominativ a akuzativ plurálu je zakončen na -α (jako v první a druhé deklinaci). Dativ plurálu sleduje stejná pravidla jako u maskulina feminin.

Např. „tělo“ je σωμα, σωματος. Proto se skloňuje následovně:

	sg.	pl.
N.	σωμα	σωματα
G.	σωματος	σωματων
D.	σωματι	σωμασιν
A.	σωμα	σωματα

Ačkoli existují podstatná jména středního rodu 3. deklinace s množstvím různých zakončení kmene, mnohá slova středního rodu 3. deklinace jsou velmi podobná slovu σωμα tím, že jsou v nominativu zakončena na -μα a kmen mají zakončen na -ματ.

Cvičení 12.3

Udělejte rozbor následujících slov

1. πνευματι
2. θεληματος
3. ῥήματα
4. ὀνοματων

Dejte slova do uvedené formy

5. αἷμα, akuzativ singuláru
6. πνευμα, genitiv plurálu
7. σωμα, dativ plurálu
8. ὄνομα, akuzativ plurálu

Cvičení v půli

1. σωτηρ ἐστιν ὁ Ἰησους;
2. ὁ υἱος του πατρος ἐφυγεν.
3. ἔχω ἀγαθην μητερα.
4. εἶδον τους πατερας αὐτων.
5. βαπτίζει ὕδατι.
6. οἱ ἄνδρες ἐξηλθον.
7. ὁ Χριστος ἀπεθανεν ὑπερ ἀνδρων και γυναικων.
8. ποιειτε το θελημα του θεου.
- 9.
- 10.
- 11.
- 12.

12.4 Adjektiva s kmenem zakončeným na souhlásku

Některá adjektiva, která se skloňují podle 3. deklinace, mají koncovky podstatných jmen mužského a ženského rodu ve svých maskulinních a femininních částech a koncovky podstatných jmen středního rodu v adjektivech středního rodu. Mají jediný kmen, ale jejich tvary nominativu singuláru je třeba se naučit (tj. nominativ singuláru maskulina/feminina a zvlášť neutra).

Nejčastější adjektiva tohoto tvaru jsou komparativy, např. „početnější/více“: *πλειων*, *πλειον*, (G. =) *πλειονος*.⁵

	sg.		pl.	
	mask. fem.	neut.	mask. fem.	neut.
N.	<i>πλειων</i>	<i>πλειον</i>	<i>πλειονες</i>	<i>πλειονα</i>
G.	<i>πλειονος</i>	<i>πλειονος</i>	<i>πλειονων</i>	<i>πλειονων</i>
D.	<i>πλειονι</i>	<i>πλειονι</i>	<i>πλειοσιν</i>	<i>πλειοσιν</i>
A.	<i>πλειονα</i>	<i>πλειον</i>	<i>πλειονας</i>	<i>πλειονα</i>

Náponěda

Pokud substantivum a adjektivum, které ho určuje, jsou z odlišných deklinačních skupin, jejich koncovky se budou lišit dokonce i tehdy, když se budou shodovat v rodě, pádě a čísle.

např. *ὁ ἀγαθος ἔχει πλειονας φίλους* – Dobrý člověk má víc přátel.

Cvičení 12.4

1. *πλειονες στρατιωται ἔρχονται*.
2. *ἔχεις μειζονα κεφαλὴν μου*.
3. *ὁ Ἰησους εἶχεν πλειονας μαθητας ἢ Ἰωαννης*;
4. *προφητης εἰμι μειζονος ἱερου*.

12.5. τις a τίς

Existují dvě zájmena, která se skloňují jako *πλειων*. Ačkoli se jedná o odlišná zájmena, vypadají stejně – ve všech tvarech – kromě přízvuku.

Důležitá gramatika

τις je neurčité zájmeno – někdo, něco

τίς je tázací zájmeno – kdo? co?⁶

⁵ Při učení komparativu je vhodné se naučit, jak je používat. Obvyklý způsob vyjádření srovnání je dát druhé podstatné jméno do tvaru genitivu (*ἐγὼ ἔχω πλειον σου* - mám víc než ty). Jinou alternativou je použít slovo ἢ se dvěma srovnávanými slovy, která jsou ve stejném pádu (*ἐγὼ ἔχω πλειον ἢ σου*).

Tvoření

Protože jejich neutrum singuláru je *τι* a jejich genitiv *τινος*, skloňují se následovně:

	sg.		pl.	
	mask.	neut.	mask.	neut.
	fem.		fem.	
N.	τις	τι	τινες	τινα
G.	τινος	τινος	τινων	τινων
D.	τινι	τινι	τισι	τισι
A.	τινα	τι	τινας	τινα

Použití

Jejich použití jako **zájmen** je celkem jasné.

např. τίνα θεωρεις; Koho vidíš? ἐβλεψα τινα. Uviděl jsem někoho.
τίς ἐρχεται; Kdo přichází? ἀκουει τις. Někdo poslouchá.
περι τινων λεγεις; O kom/o čem mluvíš?

Obě lze použít jako **adjektiva**, pokud se musí shodovat se svými podstatnými jmény.

např. τίνα μισθον ἔχετε; Jakou máte odměnu?
στρατιωται τινες ἐρχονται. Nějací vojáci přicházejí.

τί může znamenat také „**proč?**“

např. τί λεγεις; Proč říkáš? (*nebo* Co říkáš?)

Příklady

Mk 2,24: τί ποιουσιν τοις σαββασιν ὃ οὐκ ἐξεστιν

- Proč dělají v sobotu, co není dovoleno?

Mk 8,29: ὑμεις δε τίνα με λεγετε ειναι – Vy však říkáte, že kdo já jsem?

Mk 11,25: εἰ τι ἔχετε κατα τινος – Jestliže máte něco proti někomu.

Rozlišování mezi τις a τίς

Existují tři způsoby rozlišování mezi τις (někdo) a τίς (kdo?).

- Obvykle to objasní kontext (a pokud se myslí τίς, tak se použije otazník).
- τις (někdo) nemůže být prvním slovem ve větě, zatímco τίς (kdo?) často je.
- Můžete se naučit relativně jednoduchá pravidla o přízvucích.

Přízvuky

Úplná pravidla používání přízvuků jsou komplikována. Následující je však jednoduché a téměř stoprocentní:

Přízvuk na první slabice → τίς, τί (kdo?, co?)

Žádný přízvuk, nebo přízvuk na druhé slabice → τις, τι (někdo, něco)

Cvičení 12.5

1. τίς ἐρχεται;
2. θελω ἄρτον τινα.
3. τί φιλεῖτε τον Χριστον;
4. περι τινων εἶπεν;
5. πατερες τινες εἰσιν πονηροι.
6. τίνα ζητεῖτε;
- 7.
- 8.
- 9.
- 10.

Slovíčka pro lekci 12

Slova třetí deklinace uskupená do svých prozatímních vzorů

ἄνηρ, ἄνδρος, ὁ (216) – muž, člověk, manžel

ἄστηρ, ἄστερος, ὁ (24) – hvězda

σωτηρ, σωτηρος, ὁ (24) – spasitel

αἰων, αἰωνος, ὁ (122) – věk (dlouhý čas)⁷

ἄρχων, ἄρχοντος, ὁ (37) – vládce, vůdce

Σιμων, Σιμωνος, ὁ (75) – Šimon

⁷ Všimněte si výraz εἰς τον αἰωνα – na věky, navždy.

γυνή, γυναικος, ἡ (215) – žena
ἐλπίς, ἐλπίδος, ἡ (53) – naděje
νύξ, νυκτος, ἡ (61) – noc
πούς, ποδος, ὁ (93) – noha
σαρξ, σαρκος, ἡ (147) – maso, tělo
χαρίς, χαριτος, ἡ (155) – milost
χεὶρ, χειρος, ἡ (177) – ruka
θυγατήρ, θυγατρος, ἡ (28) – dcera
μητήρ, μητρος, ἡ (83) – matka
πατήρ, πατρος, ὁ (413) – otec
πῦρ, πυρος, το (71) – oheň
ὕδωρ, ὕδατος, το (76) – voda
φῶς, φωτος, το (73) – světlo
αἷμα, αἵματος, το (97) – krev
θελημα, θεληματος, το (62) – vůle
ὄνομα, ὀνοματος, το (231) – jméno

πνεῦμα, πνευματος, το (379) – duch,
vítr

ῥῆμα, ῥηματος, το (68) – slovo, výrok

στόμα, στοματος, το (78) – ústa

σῶμα, σωματος, το (142) – tělo

Dvě adjektiva

μειζων, μειζον (48) – větší

πλειων, πλειον (55) – víc

Dále

τις, τι (525) – někdo, něco

τίς, τί (556) – kdo?, co?, jaký?, který?

ὅστις (153) – kterýkoli, kdo

ὥσπερ (36) – právě tak jako, stejně jako

Pomocná slova

android, androgynní, astronomie/asteroid, soteriologie, monarchie, gynekologie,
eucharistie/charismatický, sarkastický/sarkofág, metropole, patriarcha/patristický,
pyrotechnika, hydrant, fotografie/fosfor, hematologie, onomatopoeie/pseudonym,
pneumatologie/pneumatický, rétorika, psychosomatický.

Cvičení

A

1. πατερ, δοξασον σου το ὄνομα.
2. ἐγὼ ἐβαπτισα ὑμᾶς ὕδατι, αὐτός δε βαπτισει ὑμᾶς ἐν πνευματι ἁγίῳ.
3. ὁ δε εἶπεν αὐτῇ· Θυγατήρ, ἡ πίστις σου ἔσωσε σε· ὑπάγε εἰς εἰρήνην.
4. ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, καὶ ἡ ζωὴ ἦν το φῶς τῶν ἀνθρώπων.
5. καὶ ὁ λόγος σαρξ ἐγένετο.

6. ἡ γυνὴ εἶπεν αὐτῷ· Οὐκ ἔχω ἄνδρα. λέγει αὕτη ὁ Ἰησοῦς· Καλῶς εἶπας ὅτι Ἄνδρα οὐκ ἔχω.
7. εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Εἶπον ὑμῖν καὶ οὐ πιστεύετε· τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς μου ταῦτα μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ.
8. εἶπεν αὐτῷ Σίμων Πέτρος· Κυριε, τίني ἀκολουθήσομεν; ῥήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις.
- 9.
- 10.
- 11.
- 12.

B

1. καὶ Σίμων εἶπεν· δι' ὅλης νυκτὸς ἡργαζομεθα καὶ οὐκ ἔλαβομεν· ἐπὶ δὲ τῷ ῥήματι σου ἡργαζομεθα παλιν.
2. καὶ ἰδοὺ ἦλθεν ἄνθρωπος ὃν ὄνομα Ἰάϊρος καὶ οὗτος ἄρχων τῆς συναγωγῆς ὑπῆρχεν, καὶ πεσὼν παρα τοὺς ποδας Ἰησοῦ παρεκαλεῖ αὐτὸν εἰσελθεῖν εἰς τὸν οἶκόν αὐτοῦ.
3. ὅτι ἄνθρωπος ἐστὶν κεφαλὴ τῆς γυναίκος ὡς καὶ ὁ Χριστὸς κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας, αὐτὸς σωτὴρ τοῦ σώματος.
4. Παῦλος ἀποστόλος Χριστοῦ Ἰησοῦ κατ' ἐξουσίαν θεοῦ σωτὴρος ἡμῶν καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ τῆς ἐλπίδος ἡμῶν.
5. τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ εἰσὶν οὗτοι οἳ οὐκ ἐξ αἱμάτων οὐδὲ ἐκ θεληματος σαρκὸς οὐδ' ἐκ θεληματος ἀνδρὸς ἀλλ' ἐκ θεοῦ γίνονται.
6. τὸ δαιμονιον αὐτὸν ἐβάλλεν εἰς πυρ καὶ εἰς ὕδατα.
7. οἱ ἄρχοντες εἰσηλθόντες λεγόντες· Που ἐστὶν ὁ ἄρχων τῶν Ἰουδαίων; εἶδομεν γὰρ αὐτοῦ τὸν ἄστερα καὶ ἦλθομεν προσκυνῆσαι αὐτῷ.
8. ἐγὼ ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἠκούσαν οἱ Φαρισαῖοι ὅτι Ἰησοῦς πλεονάζει μαθητὰς ποιεῖ καὶ βαπτίζει ἢ Ἰωάννης.
- 9.
- 10.
- 11.

12.

C